

การสร้างสรรคภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาจากการศึกษาจิตรกรรมไทย

รชต อยู่ยิ้ม

The creation of Buddhist tradition illustration by studying the thai mural painting

Rachata Yooyim

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Architecture, Art and Design, Naresuan University

Corresponding author. E-mail address: rachatay@nu.ac.th

received: November 2, 2023 revised: December 9, 2024 accepted: January 26, 2024

บทคัดย่อ

จิตรกรรมไทยมีความเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากศิลปะของชนชาติอื่น แม้จะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมในประเทศอื่นมาบ้าง หากแต่รูปแบบจิตรกรรมไทยได้ผ่านกระบวนการคลี่คลาย ดัดแปลง ลดทอน และผสมผสาน จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนอัตลักษณ์ของสังคมไทย เนื้อหาในจิตรกรรมไทยสะท้อนคุณค่าความดีงาม วิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยมีประเพณีทางพุทธศาสนาเป็นส่วนที่มีความสำคัญในด้านอิทธิพลทางความคิดและจิตวิญญาณของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนารูปแบบและวิธีการสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนา โดยอาศัยพื้นฐานจากจิตรกรรมไทย เพื่อให้ได้รูปแบบผลงานที่มีความร่วมสมัย สอดคล้องกับบริบทของสื่อภาพประกอบในปัจจุบัน และสามารถสื่อสารกับผู้ชมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (Qualitative research and creative research) โดยประกอบด้วยกระบวนการวิจัย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1. การศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับรูปแบบ องค์ประกอบ และลักษณะเฉพาะของจิตรกรรมไทย รวมถึงแนวคิดและผลงานของศิลปินร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากจิตรกรรมไทย 2. การวิเคราะห์เชิงทัศนศิลป์ (Visual analysis) เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบสำคัญ เช่น เส้น สี รูปทรง การจัดองค์ประกอบ พื้นที่ว่าง และสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา 3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการสร้างสรรค์ (Practice-based research) โดยนำผลการวิเคราะห์มาพัฒนาเป็นแนวคิดและทดลองสร้างสรรค์ผลงานภาพประกอบ โดยมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วยแบบวิเคราะห์องค์ประกอบศิลปะในงานจิตรกรรมไทย การศึกษาและคัดเลือกกรณีตัวอย่างผลงานศิลปินที่นำจิตรกรรมไทยมาประยุกต์ใช้ในงานร่วมสมัย การจัดทำภาพร่างผลงานเพื่อการออกแบบแนวคิด (Concept design) และการทดลองสร้างสรรค์ผลงานโดยมีการนำโปรแกรมดิจิทัลสำหรับการสร้างภาพประกอบควบคู่กับกระบวนการสร้างสรรค์เชิงศิลปะดั้งเดิม ผลการวิจัยพบว่า จิตรกรรมไทยมีลักษณะเฉพาะด้านการใช้เส้น สี รูปทรง การจัดองค์ประกอบ และการใช้สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาสามารถนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบภาพประกอบร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลงานสร้างสรรค์ที่ได้สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นไทย ควบคู่กับภาษาภาพที่สอดคล้องกับสื่อและความเป็นผลงานร่วมสมัย งานวิจัยนี้จึงแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของจิตรกรรมไทยในการเป็นฐานความรู้สำหรับการสร้างสรรค์ภาพประกอบร่วมสมัย และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานออกแบบ การเรียนการสอนด้านศิลปะและการออกแบบ รวมถึงการต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรมไทยในบริบทปัจจุบัน

ABSTRACT

Thai traditional painting constitutes a highly distinctive visual tradition that is clearly differentiated from the artistic practices of other cultures. While it has historically absorbed influences from external cultural sources, Thai painting has evolved through sustained processes of transformation, adaptation, reduction, and synthesis, resulting in a coherent visual language that articulates the cultural identity of Thai society. The thematic content of Thai painting embodies ethical values, social practices, and cultural worldviews, with Buddhist traditions serving as a central intellectual and spiritual framework that has

profoundly shaped Thai visual culture over centuries. In the context of contemporary visual communication, however, the transmission of Buddhist traditions through traditional artistic forms faces challenges in engaging modern audiences whose modes of perception are increasingly shaped by illustration, digital media, and popular visual culture. This research therefore seeks to develop approaches and methodologies for the creation of contemporary illustrations of Buddhist traditions grounded in the formal principles and conceptual foundations of Thai painting. The objective is to generate illustrative works that maintain cultural authenticity while employing visual strategies that resonate with contemporary modes of representation and reception. This study adopts a qualitative and creative research framework, integrating analytical inquiry with practice-based experimentation. The research process comprises three principal stages. The first stage involves documentary research and critical analysis of the formal structures, visual elements, and distinctive characteristics of Thai painting, alongside an examination of contemporary artists whose practices demonstrate a reinterpretation of Thai pictorial traditions. The second stage employs visual analysis to synthesize key compositional components, including line, color, form, spatial organization, narrative structure, and Buddhist symbolic systems. The third stage consists of practice-based research, in which the synthesized analytical insights are translated into conceptual design frameworks and subsequently realized through experimental illustration production. The research employs multiple instruments, including structured analytical frameworks for examining visual elements in Thai painting, case study analysis of contemporary artists who adapt Thai painting within modern visual contexts, the development of conceptual design sketches, and iterative creative experimentation. Digital illustration tools are utilized in conjunction with traditional artistic processes, enabling a hybrid methodology that reflects contemporary illustration practices while retaining the expressive qualities of traditional art-making. The findings reveal that the distinctive visual characteristics of Thai painting particularly its use of line, color, form, compositional hierarchy, and Buddhist symbolism can be systematically analyzed, recontextualized, and effectively applied to the development of contemporary illustration. The resulting creative works demonstrate the capacity to convey Thai cultural identity through a visual language that aligns with contemporary illustration media and aesthetic sensibilities. This research underscores the potential of Thai painting as a generative epistemological foundation for contemporary illustration practice and contributes a methodological framework applicable to design practice, art and design education, and the sustainable reinterpretation of Thai cultural heritage within contemporary visual culture.

บทนำ

ศิลปะเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์เพื่อสนองความต้องการทางด้านอารมณ์และจิตใจ อีกทั้งเป็นสื่อที่สะท้อนปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างชัดเจน (Read, 1951; อนันต์ ประภาโฆษิต, 2545) ผลงานศิลปะในแต่ละสังคมและแต่ละยุคสมัยจึงสามารถบ่งบอกถึงระดับความเจริญ ความเสื่อมถอย ความเชื่อ ค่านิยม ความสามารถ และสติปัญญาของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ได้ และยังเป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา นอกเหนือจากการบันทึกในรูปแบบลายลักษณ์อักษร (Gombrich, 1995)

ในประเทศไทยมีผลงานศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะตัวหลากหลายรูปแบบ โดยหนึ่งในผลงานที่มีความโดดเด่นทางด้านศิลปะ คือ จิตรกรรมไทย เนื่องจากมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากศิลปะของชนชาติอื่น แม้จะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติในบางช่วงเวลา แต่จิตรกรรมไทยได้ผ่านกระบวนการคลี่คลาย ดัดแปลง ลดทอน และผสมผสาน จนก่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นไทยอย่างชัดเจน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2553; ม.ร.ว.สุนนชาติ สวัสดิ์กุล, 2549) เนื้อหาในจิตรกรรมไทยสะท้อนคุณค่าความดีงาม ประวัติศาสตร์เรื่องราว ความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทย ซึ่งมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการสอดแทรกแนวคิดทางพุทธศาสนาในรูปแบบสัญลักษณ์และการเล่าเรื่องเชิงจริยธรรม (ณรงค์ฤทธิ์ แสงสว่าง, 2556)

ประเพณีไทยเป็นสิ่งที่มีการปฏิบัติและสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมร่วมสมัยพบว่าความสนใจและความตระหนักในคุณค่าของประเพณีในกลุ่มคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มลดลง อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และสื่อ (Hall, 1997) ด้วยเหตุนี้ การนำเสนอประเพณีในรูปแบบศิลปะร่วมสมัยจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงคุณค่าทางวัฒนธรรมกับผู้ชมในยุคปัจจุบันได้

จากการศึกษาลักษณะเด่นและความเฉพาะตัวของงานจิตรกรรมไทย ผู้วิจัยได้ทดลองกำหนดแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานโดยอาศัยรูปแบบ ศิลปะนาอิว (Naive art) ซึ่งหมายถึงผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์โดยศิลปินสมัครเล่นหรือศิลปินที่ไม่ยึดติดกับหลักเกณฑ์ทางศิลปะแบบสถาบัน เน้นการถ่ายทอดด้วยวิธีการเฉพาะตัว มีความเรียบง่าย ชัดตรง และแสดงอารมณ์ความรู้สึกอย่างเป็นธรรมชาติ (Fineberg, 1995) ผลงานสร้างสรรค์ในงานวิจัยนี้เป็นการถ่ายทอดภาพสองมิติ แสดงบรรยากาศของประเพณีทางพุทธศาสนา โดยการดัดแปลงและตัดทอนรายละเอียดจากข้อมูลจิตรกรรมฝาผนัง นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังศึกษาอิทธิพลจากผลงานศิลปะร่วมสมัยและนักออกแบบภาพประกอบที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะไทยเพื่อเป็นกรณีศึกษา เช่น ผลงานการสร้างสรรค์ของธีระยุทธ พิษเพ็ญ อารักษ์ อ่อนวิสัย และธีระวัฒน์ นุชเจริญผล เพื่อนำมาวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน จากนั้นนำข้อมูลภาพทั้งหมดที่ได้รับรวบรวมมาจัดองค์ประกอบทางศิลปะ โดยอิงรูปแบบการวางองค์ประกอบและมุมมองภาพจากการวิเคราะห์จิตรกรรมไทย

บรรยากาศของภาพที่ปรากฏในผลงานการสร้างสรรค์เป็นการนำเสนอเหตุการณ์ในบริบทของสังคมปัจจุบัน เพื่อสื่อสารความเป็นยุคสมัย ผ่านการออกแบบสัดส่วน รูปทรงของฉาก และบุคลิกของตัวละคร โดยยังคงอ้างอิงรูปแบบจากจิตรกรรมไทยเป็นฐานความคิดหลัก ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนารูปแบบและวิธีการสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนา โดยนำรูปแบบและเนื้อหาจากจิตรกรรมไทยมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดผลงานที่มีความร่วมสมัยและยังคงอัตลักษณ์ความเป็นไทยอย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์

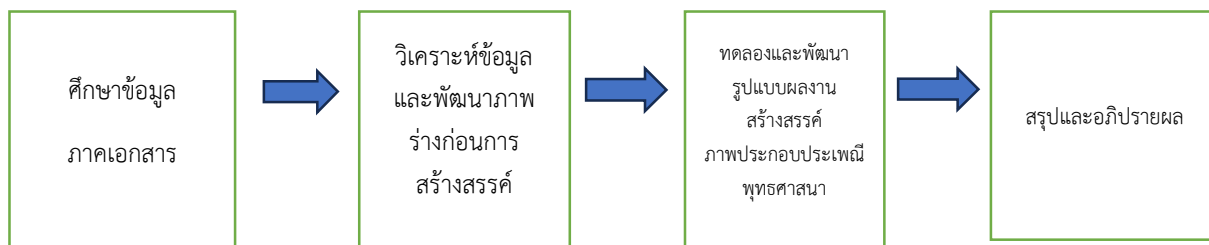
1. เพื่อศึกษารูปแบบจิตรกรรมไทยและวิเคราะห์ผลงานศิลปินที่ได้รับอิทธิพลจากจิตรกรรมไทย
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนา

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ด้านเนื้อหา สะท้อนให้เห็นถึงภาพกิจกรรมทางประเพณีทางพุทธศาสนาในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมีความแตกต่างจากภาพประเพณีทางพุทธศาสนาในงานจิตรกรรมไทย
2. ด้านรูปแบบ เป็นการสร้างภาพประกอบด้วยวิธีการสร้างสรรค์แบบศิลปะนาอิวโดยอิงโครงสร้างและมุมมองของภาพจากจิตรกรรมไทย
3. ด้านเทคนิควิธีการเป็นการสร้างโดยเทคนิควิธีการดิจิทัลและจิตรกรรมฝาผนัง

วิธีดำเนินงานวิจัย การสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาจากการศึกษาจิตรกรรมไทยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การวิเคราะห์ข้อมูล
3. แนวความคิดสร้างสรรค์
4. กระบวนการสร้างสรรค์
5. วิเคราะห์ผลงานการสร้างสรรค์

ภาพ 1 แสดงกรอบวิธีดำเนินงานวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยการสร้างสรรคภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาจากการศึกษาจิตรกรรมไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1. ลักษณะของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี 2. รูปแบบการสร้างสรรคศิลปะนาอิว และ 3. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรคภาพประกอบ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์และพัฒนางานสร้างสรรคให้มีความสอดคล้องทั้งในเชิงศิลปวัฒนธรรมและบริบทสื่อร่วมสมัย

1. ลักษณะของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

จิตรกรรมไทยแบบประเพณีจัดเป็นงานทัศนศิลป์แขนงหนึ่งที่มีคุณค่าในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมและศิลปะประจำชาติ สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรม ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมไทยที่สืบทอดต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นแกนหลักในการสร้างสรรคเนื้อหาและรูปแบบของผลงาน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2553; ณรงค์ฤทธิ์ แสงสว่าง, 2556)

เนื้อหาของจิตรกรรมไทยแบบประเพณีส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ วรรณคดี รวมถึงวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต นิยมเขียนบนผาผนังภายในพระอุโบสถและวิหาร โดยใช้สีฝุ่นตามวิธีการของช่างไทยโบราณ ซึ่งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น (กรมศิลปากร, 2551) ลักษณะของจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเป็นศิลปะเชิงอุดมคติ (Idealistic Art) ผสมผสานกับเนื้อหาเชิงตำนานและความเชื่อ (Mythology) โดยมุ่งเน้นการสื่อความหมายเชิงจริยธรรมมากกว่าความสมจริงทางกายภาพ (ม.ร.ว.สุมนชาติ สวัสดิ์กุล, 2549) นักวิชาการด้านศิลปะไทยได้วิเคราะห์ลักษณะสำคัญของจิตรกรรมไทยแบบประเพณีไว้หลายประการ ประการแรกคือ การเป็นภาพเล่าเรื่อง โดยใช้ภาพธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ หรือสถาปัตยกรรมเป็นตัวเชื่อมเหตุการณ์ ทำให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ผู้ชมสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างครบถ้วนแม้จะนำเสนอเพียงบางช่วงของเรื่อง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2553) ประการที่สองคือ การเป็นภาพสองมิติ จิตรกรรมไทยไม่ได้ใช้แสงเงา หรือทัศนียภาพแบบตะวันตก แต่ใช้เส้นและสีเป็นองค์ประกอบหลัก ภาพจึงมีลักษณะแบนราบ ตัดเส้นตลอดทั้งภาพ โดยเส้นถือเป็นหัวใจสำคัญที่แสดงถึงฝีมือและจิตวิญญาณของช่างไทย (ณรงค์ฤทธิ์ แสงสว่าง, 2556) ประการที่สามคือ การแสดงอารมณ์ความรู้สึกด้วยเส้นและท่าทาง เนื่องจากข้อจำกัดด้านมิติและการแสดงสีหน้า จิตรกรรมไทยจึงใช้ท่าทาง อากัปกิริยา และลีลาของตัวละครเป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ เช่น ความสงบ ความโกรธ ความสนุกสนาน หรือความดุร้าย ซึ่งแตกต่างกันไปตามสถานะของตัวละคร เช่น เทวดา ยักษ์ วานร หรือชาวบ้าน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2553) นอกจากนี้ จิตรกรรมไทยยังแสดงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยสีและเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะตัวละครในหมวดกนก นารี กระบี่ และคชเช ซึ่งมีการสร้างรูปร่างใกล้เคียงกัน สีของร่างกายจึงทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกอัตลักษณ์ของตัวละคร เช่น พระราม พระลักษมณ์ ทศกัณฐ์ หรือหนุมาน (กรมศิลปากร, 2551) ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเน้นจุดสนใจโดยไม่คำนึงถึงสัดส่วนจริง กล่าวคือ ตัวละครหรือเหตุการณ์สำคัญจะถูกขยายขนาดให้เด่นชัด ขณะที่องค์ประกอบอื่นถูกลดทอนลง แม้จะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง แต่ยังคงความกลมกลืนทางองค์ประกอบภาพ (ม.ร.ว.สุมนชาติ สวัสดิ์กุล, 2549) รวมถึงการใช้ ทัศนียภาพแบบตานกมอง (Bird's Eye View) และการแบ่งพื้นที่ด้วยเส้นแผงหรือเส้นโค้ง เพื่อจัดระเบียบเรื่องราวภายในภาพอย่างมีระบบ (ณรงค์ฤทธิ์ แสงสว่าง, 2556)

2. รูปแบบการสร้างสรรคศิลปะนาอิว

ศิลปะนาอิว (Naive art) หมายถึงผลงานศิลปะที่สร้างสรรคโดยศิลปินสมัครเล่นหรือผู้ที่ไม่ได้ผ่านการฝึกฝนตามระบบ การศึกษาศิลปะแบบสถาบัน มีลักษณะการแสดงออกที่เป็นอิสระ เรียบง่าย และตรงไปตรงมา โดยไม่ยึดติดกับหลักเกณฑ์ด้านสัดส่วน มิติ หรือทัศนียภาพแบบศิลปะคลาสสิก (Fineberg, 1995) ลักษณะเด่นของศิลปะนาอิวคือความไม่สมบูรณ์ตามหลักวิชาการ เช่น การจัดองค์ประกอบที่ไม่สมจริง การแสดงมิติที่ผิดพลาด หรือการกลับด้านของภาพ อย่างไรก็ตาม ศิลปะนาอิวกลับ

มีคุณค่าในด้านการเล่าเรื่องและการบันทึกสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และกิจกรรมของผู้คนอย่างละเอียดและจริงใจ (Gombrich, 1995)

นักวิชาการหลายท่านเห็นว่าศิลปะนาอียฟ์มีลักษณะใกล้เคียงกับศิลปะพื้นบ้านและศิลปะอารยธรรมยุคโบราณ เนื่องจากเกิดจากการสร้างสรรค์ของผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเองและใช้ประสบการณ์ชีวิตเป็นฐานในการถ่ายทอด อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่สำคัญคือศิลปะนาอียฟ์เกิดขึ้นในบริบทของสังคมที่มีความเจริญทางอารยธรรมแล้ว และสะท้อนภาพชีวิตร่วมสมัย เช่น อาคารบ้านเมือง เทศกาล และกิจกรรมของผู้คนในยุคปัจจุบัน (Read, 1951)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ภาพประกอบ

การสร้างสรรค์ภาพประกอบเป็นกระบวนการทางทัศนศิลป์ที่มุ่งสื่อสารเนื้อหา เรื่องราว หรือแนวคิดให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจนผ่านภาพ โดยภาพประกอบทำหน้าที่ทั้งในเชิงสุนทรียภาพและเชิงการสื่อสาร (Heller & Chwast, 2011) ในบริบทของงานวิจัยนี้ การนำลักษณะของจิตรกรรมไทยแบบประเพณีมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะนาอียฟ์ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดช่องว่างระหว่างศิลปะดั้งเดิมกับการรับรู้ของผู้ชมร่วมสมัย

การทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า จิตรกรรมไทยมีองค์ประกอบเชิงรูปแบบและเนื้อหาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบได้อย่างมีศักยภาพ ขณะที่ศิลปะนาอียฟ์ช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดการตีความใหม่อย่างอิสระ ส่งผลให้การสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนามีความร่วมสมัย แต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยไว้ได้อย่างชัดเจน

การวิเคราะห์ผลงานศิลปนิพนธ์ศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ภาพประกอบ

1. การวิเคราะห์ผลงานศิลปนิพนธ์ ยุทธ พิชเพ็ญ

ยุทธ พิชเพ็ญ เป็นนักออกแบบภาพประกอบที่นำอัตลักษณ์ความเป็นไทยมาใช้เป็นแกนหลักในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีพื้นฐานความผูกพันกับศิลปะไทยตั้งแต่วัยเยาว์ จากบริบทครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการเขียนภาพในโบสถ์และลายไทย ส่งผลให้ผลงานของยุทธมีความเข้าใจเชิงโครงสร้างของจิตรกรรมไทยอย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านลวดลาย รูปทรง และการใช้สีในเชิงรูปแบบ ผลงานของยุทธสะท้อนการนำลวดลายจากจิตรกรรมไทย เช่น ลายกระหนก ลายสัตว์ในวรรณคดี ยักษ์ และเทวดา มาดัดแปลงให้ร่วมสมัย โดยลดทอนรายละเอียดเชิงช่างแบบดั้งเดิม แล้วนำมาสร้างเป็นตัวละครที่มีบุคลิกชัดเจน รูปทรงแข็งแรง และสื่อสารได้ในระดับสากล ส่งผลให้ผลงานสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ชมรุ่นใหม่โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ไทย ด้านการใช้สี ยุทธเลือกใช้สีที่พบได้ในบริบทของศิลปกรรมไทย เช่น สีแดง เขียว น้ำเงิน เหลือง และทอง ซึ่งเป็นสีที่ปรากฏในโบสถ์และวิหาร ผสมผสานกับการจัดคู่สีตรงกันข้ามตามหลักทฤษฎีสีสากล ทำให้ผลงานมีความโดดเด่นทางสายตา เกิดพลังและความร่วมสมัย ทั้งยังช่วยขับเน้นลวดลายและรูปทรงให้มีความชัดเจน จากการวิเคราะห์ พบว่าผลงานของยุทธเป็นตัวอย่างของการประยุกต์ศิลปะไทยเข้าสู่บริบทการออกแบบภาพประกอบร่วมสมัยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนำลวดลายจิตรกรรมไทยมาใช้เป็นฐานในการออกแบบตัวละครและองค์ประกอบภาพ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาในงานวิจัยนี้

2. การวิเคราะห์ผลงานศิลปนิพนธ์ อารักษ์ อ่อนวิสัย

อารักษ์ อ่อนวิสัย เป็นนักวาดภาพประกอบที่มีลายเส้นและมุมมองการนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์ ผลงานส่วนใหญ่เน้นการเล่าเรื่องผ่านพื้นที่ เมือง และกิจกรรมของผู้คน โดยใช้มุมมองแบบตานก (Bird's eye view) ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับการจัดองค์ประกอบในจิตรกรรมไทยแบบประเพณีที่นิยมเล่าเรื่องหลายเหตุการณ์ในภาพเดียว ลักษณะเด่นของผลงานอารักษ์คือการใช้ลายเส้นที่เรียบง่าย ตรงไปตรงมา และไม่เน้นความสมจริงเชิงกายภาพ ตัวละครและสภาพแวดล้อมถูกนำเสนอในลักษณะกึ่งสัญลักษณ์ ทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้บรรยากาศ อารมณ์ และอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเล่าเรื่องของจิตรกรรมไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับการรับรู้เรื่องราวมากกว่าความถูกต้องของสัดส่วน ในด้านเนื้อหา อารักษ์มักนำเสนอภาพชีวิตประจำวันและกิจกรรมของผู้คนในมุมที่แฝงอารมณ์ขัน เสียดสี และตั้งคำถามต่อวิถีชีวิตหรือนิยามของสังคมร่วมสมัย แม้ผลงานจะดูเรียบง่ายและเป็นกันเอง แต่กลับมีมิติทางความคิดที่ลึกซึ้งและท้าทายกรอบจารีตเดิมในบางประเด็นจากการวิเคราะห์ พบว่าผลงานของอารักษ์มีคุณค่าในฐานะแบบอย่างของการใช้การจัดองค์ประกอบแบบจิตรกรรมไทยมาผสมผสานกับภาษาภาพร่วมสมัย โดยเฉพาะมุมมองภาพ การเล่าเรื่อง และการลดทอนรายละเอียด ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาให้เข้าถึงผู้ชมยุคใหม่ได้

3. การวิเคราะห์ผลงานศิลปนิพนธ์ ธีรวัฒน์ นุชเจริญผล

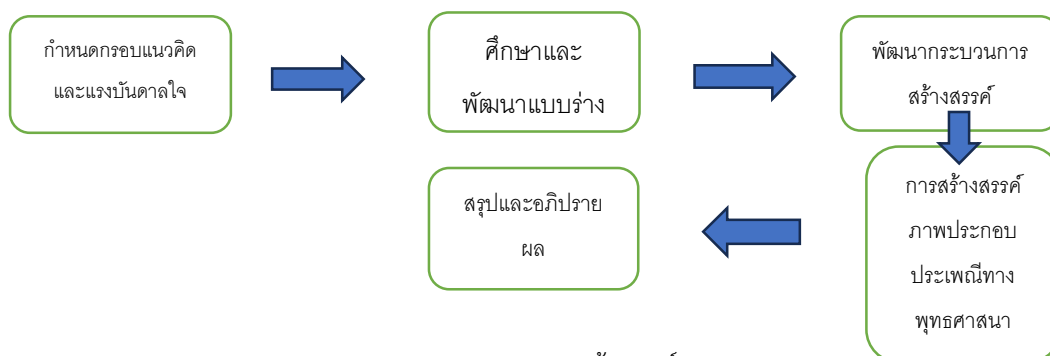
ธีรวัฒน์ นุชเจริญผล เป็นศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์โดยใช้วิธีการซ้อนทับ (Overlay) ระหว่างภาพเหตุการณ์ร่วมสมัยกับภาพแรงบันดาลใจจากจิตรกรรมฝาผนังไทยในอดีต ผลงานของธีรวัฒน์มุ่งเน้นการตั้งคำถามต่อสภาพสังคมไทย ผ่าน

การเชื่อมโยงอดีตและปัจจุบันให้ปรากฏอยู่ในพื้นที่เดียวกันในเชิงรูปแบบ อีวีวัฒน์ใช้ความขัดแย้งระหว่างรูปแบบจิตรกรรมไทยแบบประเพณีและจิตรกรรมสากลเป็นกลวิธีหลักในการสร้างความหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดฉาก การใช้พื้นที่ และการวางตัวละครจากต่างยุคสมัยให้ดำรงอยู่ร่วมกัน ภาพที่เกิดขึ้นจึงไม่เพียงทำหน้าที่เล่าเรื่อง แต่ยังสะท้อนความซับซ้อนและการวนกลับของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และสังคมไทยด้านเทคนิคและการเล่าเรื่อง อีวีวัฒน์อาศัยโครงสร้างการเล่าเรื่องของจิตรกรรมไทยเป็นแกนกลาง เช่น การจัดเหตุการณ์หลายช่วงเวลาในภาพเดียว การใช้สัญลักษณ์ และการวางลำดับความสำคัญของตัวละคร จากนั้นนำมาผสมผสานกับภาษาภาพร่วมสมัย เพื่อกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดการตีความและตั้งคำถามต่อบริบทสังคมในปัจจุบัน จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่าผลงานของอีวีวัฒน์มีบทบาทสำคัญในการชี้ให้เห็นศักยภาพของจิตรกรรมไทยในฐานะแหล่งข้อมูลทางความคิด ไม่ใช่เพียงรูปแบบทางศิลปะ แต่เป็นเครื่องมือในการสะท้อนและวิพากษ์สังคม ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาให้มีมิติร่วมสมัยและเชื่อมโยงกับบริบทปัจจุบันได้อย่างมีพลังสังเคราะห์การวิเคราะห์กรณีศึกษา

การวิเคราะห์ผลงานของศิลปินทั้งสามรายสะท้อนให้เห็นแนวทางที่หลากหลายในการนำศิลปะไทยและจิตรกรรมไทยมาประยุกต์ใช้ในงานร่วมสมัย ทั้งในระดับรูปแบบ ลวดลาย การเล่าเรื่อง และแนวคิดเชิงสังคม องค์ความรู้จากการศึกษากฎการศึกษาเหล่านี้จึงเป็นฐานสำคัญในการกำหนดแนวทางการสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาในงานวิจัยนี้ เพื่อให้เกิดผลงานที่มีอัตลักษณ์ไทย ชัดเจน ร่วมสมัย และสามารถสื่อสารกับผู้ชมในบริบทปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

1. เริ่มต้นจากการศึกษาและพัฒนาลายเส้นก่อนทำการสร้างสรรค์ กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์โดยนำเนื้อหาจากข้อมูลทั้งจากภาพเอกสารและภาคสนามมาวิเคราะห์เพื่อทำการทดลองการสร้างสรรค์
2. การกำหนดกรอบแนวทางการสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนา
3. การทำแบบร่างภาพผลงานและการสร้างสรรค์ภาพผลงาน
4. สรุปผลและอภิปรายผล

ภาพ 2 แสดงกรอบแนวทางการสร้างสรรค์

แนวความคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน

การสังเคราะห์แนวความคิดเพื่อสร้างจินตภาพในผลงานที่มีคุณค่าทางทัศนศิลป์ ซึ่งมีเนื้อหาจากคติ ความเชื่อของการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยที่มีความสัมพันธ์กับรูปธรรมที่มีคุณค่าทางทัศนศิลป์โดยการนำให้เห็นถึงแนวคิดเพื่อการสร้างภาพประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาจากสิ่งปรากฏในลักษณะของจิตรกรรมไทยและสร้างจินตภาพจากรูปแบบในแต่ละกลุ่มเนื้อหาในแต่ละประเพณีทางพุทธศาสนาที่ปรากฏภาพให้เห็นในปัจจุบัน

การสร้างสรรค์ผลงาน

การศึกษาและพัฒนาลายเส้นก่อนทำการสร้างสรรค์ระยะที่ 1

ในส่วนของแบบร่างลายเส้นก่อนทำการสร้างสรรค์ขั้นตอนนี้ เป็นการศึกษาบุคลิกของลายเส้น รูปร่าง รูปทรงจากจิตรกรรมไทยเพื่อทำการดัดแปลง ตัดทอน ไปสู่การสร้างสรรค์ เป็นการคิด วิเคราะห์องค์ประกอบเริ่มแรกในการทดลองหาแบบอัตลักษณ์ของผลงานที่มีการคลี่คลายเพื่อให้ไปสู่รูปแบบใหม่ที่ไม่ทั้งความเป็นบุคลิกของงานจิตรกรรมไทย การเลือกใช้รูปทรงเป็นสัญลักษณ์เพื่อใช้สื่อความหมายให้สัมพันธ์กับทางด้านเนื้อหาและเรื่องราวเพื่อให้เกิดเอกภาพในตัวผลงาน การศึกษาและทดลองนี้เพื่อหาความเป็นไปได้ของลายเส้นจากการทดลองคัดลอกภาพจากจิตรกรรมไทยด้วยลายเส้นที่ผสมผสานความ

เหมือนจริง ส่งผลให้ภาพที่ปรากฏเกิดความเป็นมิติ มีความเป็นแสงและเงา ลักษณะคล้ายภาพถ่ายเส้นการตูนญี่ปุ่น การทดลองลักษณะนี้ยังขาดความเป็นศิลปะแบบนาอิวจึงสามารถที่จะพัฒนารูปร่างและรูปทรงเพื่อให้เกิดความตรงไปตรงมาจากลายเส้นที่ทดลองคัดลอกนี้ได้ยิ่งขึ้น

ภาพ 3 การทดลองคัดลอกลายเส้นจากจิตรกรรมไทย
ที่มา: รชต อยู่ยิ้ม

การศึกษาและพัฒนาลายเส้นก่อนทำการสร้างสรรค์ระยะที่ 2

ในส่วนของแบบร่างลายเส้นก่อนทำการสร้างสรรค์ขั้นตอนนี้ เป็นการค้นหาบุคลิกของลายเส้น รูปร่าง รูปทรงและองค์ประกอบในโครงสร้างภาพจากจิตรกรรมไทยเพื่อทำการจัดวางองค์ประกอบของภาพโดยนำอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของงานจิตรกรรมไทยไม่ว่าจะเป็นรูปแบบองค์ประกอบแบบตานกมอง (bird eye view) รวมถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ได้จากสถานที่ที่สามารถพบเห็นได้ในปัจจุบันนำมาเป็นจุดเด่นของภาพ ซึ่งใช้กลุ่มคนและฉากประกอบ อาทิเช่น ต้นไม้ ภูเขาเป็นองค์ประกอบย่อยรายล้อมรอบ ๆ ผลงาน ซึ่งสามารถที่จะกำหนดจุดเด่นให้กับภาพที่ทำการสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าสนใจได้ ผู้วิจัยได้ทำการดัดแปลง ตัดทอนรายละเอียดต่าง ๆ ตามแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะนาอิวเพื่อให้ผลงานเกิดความเรียบง่ายไม่ซับซ้อน และเกิดมิติระยะใกล้ไกลด้วยการใช้ขนาดใหญ่ในระยะหน้าและขนาดเล็กในระยะหลังของการสร้างองค์ประกอบย่อยโดยรวม ซึ่งส่งผลให้ภาพที่ปรากฏเกิดมิติและไม่แบนเรียบ เนื้อหาภายในผลงานมีการเพิ่มเติมเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมในประเพณีทางพุทธศาสนา บอกเล่าเรื่องราว พิธีกรรม บรรยากาศ ความสนุกสนานของกิจกรรม การทดลองนี้ยังขาดบุคลิกเรื่องของการใช้ลายเส้นเฉพาะตัวเนื่องด้วยในหลาย ๆ วัตถุนั้นยังคงไว้ซึ่งโครงสร้างตามแบบภาพจริง

ภาพ 4 แบบร่างลายเส้นก่อนพัฒนาการสร้างสรรค์ระยะที่ 1
ที่มา: รชต อยู่ยิ้ม

การศึกษาและพัฒนาลายเส้นก่อนทำการสร้างสรรค์ระยะที่ 3

ในส่วนของแบบร่างลายเส้นก่อนทำการสร้างสรรค์ขั้นตอนนี้ เป็นการค้นหาบุคลิกของลายเส้น รูปร่าง รูปทรงและองค์ประกอบในโครงสร้างภาพจากจิตรกรรมไทยและทำการปรับปรุงลายเส้นโดยวิเคราะห์จากผลงานศิลปินร่วมสมัยและนักออกแบบภาพประกอบที่มีการใช้ลายเส้นที่เรียบง่ายตามบุคลิกของผู้สร้างสรรค์

ภาพ 5 แบบร่างลายเส้นก่อนพัฒนาการสร้างสรรค์ระยะที่ 2
ที่มา : รชต อยู่ยิ้ม

เมื่อได้แบบร่างตามที่ต้องการ ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการทางดิจิทัลในการสร้างสรรค์เพื่อกำหนดทิศทางของภาพ ทั้งในด้านเนื้อหา ลายเส้น การใช้สี และองค์ประกอบจิตรกรรมไทยในการสร้างสรรค์ผลงาน ใช้ลายเส้นที่เรียบง่ายตามบุคลิกของผู้สร้างสรรค์รวมถึงการใช้แนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะนาอีฟเพื่อให้ผลงานเกิดความเรียบง่ายไม่ซับซ้อน และเกิดมิติระยะใกล้ไกลด้วยการใช้ขนาดใหญ่ในระยะหน้าและขนาดเล็กในระยะหลังของการสร้างองค์ประกอบย่อยโดยรวม ส่งผลให้ภาพที่ปรากฏเกิดมิติและไม่แบนเรียบ เนื้อหาภายในผลงานมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมในประเพณีทางพุทธศาสนามากขึ้น บอกเล่าเรื่องราวพิธีกรรม บรรยากาศ ความสนุกสนานของกิจกรรม

ภาพ 6 ภาพผลงานการสร้างสรรค์แบบดิจิทัล
ที่มา : รชต อยู่ยิ้ม

การวิเคราะห์ผลงานการสร้างสรรค์

การวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้างภาพ (Form and composition)

ภาพประกอบชิ้นนี้ใช้โครงสร้างการจัดองค์ประกอบแบบ จิตรกรรมไทยประเพณี อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการจัดภาพในลักษณะ เล่าเรื่องหลายเหตุการณ์ในพื้นที่ ซึ่งปรากฏผ่านการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วน ๆ โดยไม่ใช้เส้นขอบที่ตายตัว หากแต่ใช้องค์ประกอบธรรมชาติ สถาปัตยกรรม และกิจกรรมของตัวละคร เป็นตัวแบ่งพื้นที่แทน การจัดวางภาพมีลักษณะใกล้เคียงกับทัศนียภาพแบบตานกมอง (Bird's-eye View) ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังไทย ผู้ชมสามารถมองเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้พร้อมกันในภาพเดียว แม้เหตุการณ์เหล่านั้นจะเกิดขึ้นคนละตำแหน่งหรือคนละช่วงเวลา แนวทางนี้สะท้อนวิถีคิดเชิงนามธรรมของจิตรกรรมไทยที่ไม่ยึดติดกับกฎทัศนียภาพแบบตะวันตก

2. การวิเคราะห์เส้น (Line)

เส้นในภาพเป็น เส้นรอบรูป (Outline) ที่มีความชัดเจน น้ำหนักเส้นสม่ำเสมอ ไม่เน้นแสงเงาหรือมิติความลึก เส้นทำหน้าที่กำหนดรูปทรงและสร้างจังหวะการเคลื่อนไหวของภาพ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของ จิตรกรรมไทยแบบสองมิติ และยังมี

ความใกล้เคียงกับลักษณะของ ศิลปะนาอีฟ (Naive art) เส้นโค้งถูกใช้กับตัวละคร สัตว์ และพืชพรรณ เพื่อสร้างความรู้สึกอ่อนโยน เป็นมิตร และเคลื่อนไหว ขณะที่เส้นตรงและรูปทรงเรขาคณิตถูกใช้กับสถาปัตยกรรมและวัตถุร่วมสมัย เช่น อาคาร เครื่องเสียง หรือถนนหนทางเพื่อสร้างความแตกต่างเชิงบริบทระหว่าง “ประเพณี” และ “ร่วมสมัย”

3. การวิเคราะห์สี (Color)

การใช้สีในภาพเป็นสีแบนราบ (Flat color) ไม่มีการไล่สีหรือทonal ไม่สอดคล้องกับลักษณะของจิตรกรรมไทยและภาพประกอบร่วมสมัย สีที่เลือกใช้มีความสดและตัดกันอย่างชัดเจน เช่น สีชมพูของช้าง สีทองของเจดีย์ สีเขียวของต้นไม้ และสีฟ้าของท้องฟ้า ซึ่งช่วยดึงดูดสายตาและสร้างจุดสนใจในแต่ละพื้นที่ของภาพนอกจากนี้ สีในภาพยังทำหน้าที่เชิงสัญลักษณ์ เช่น สีทอง สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และพุทธศาสนา สีชมพูของช้าง สะท้อนการลดทอนความจริงเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมสมัยและแสดงความรู้สึกอ่อนโยนเป็นมิตรของตัวละคร การที่นำสีสดมาใช้ในเครื่องแต่งกายของผู้คนและกิจกรรม สื่อถึงความรู้สึกมีชีวิตชีวาของประเพณีในบริบทปัจจุบัน

4. การวิเคราะห์รูปทรงและตัวละคร (Form and character)

ตัวละครในภาพถูกออกแบบให้มีลักษณะ เรียบง่าย ไม่สมจริง (Stylized form) สัดส่วนของร่างกายและใบหน้าไม่ยึดตามหลักกายวิภาค แต่เน้นการจดจำง่ายและสื่ออารมณ์ผ่านท่าทางมากกว่าทางสีหน้า ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับทั้งจิตรกรรมไทยและศิลปะนาอีฟสัตว์ เช่น ช้าง ม้า และสัตว์เชิงสัญลักษณ์ ถูกใช้เป็นตัวแทนของประเพณีและความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยไม่เน้นความจริง แต่เน้นบทบาทเชิงความหมายและการเล่าเรื่อง

5. การวิเคราะห์การเล่าเรื่องและเนื้อหา (Narrative and content)

ภาพนี้แสดงให้เห็นการผสมผสานระหว่าง ประเพณีทางพุทธศาสนา กับ บริบทชีวิตร่วมสมัย อย่างชัดเจน การปรากฏของพระสงฆ์ ขวบนแท่น ช้าง เจดีย์ และศาสนสถาน ถูกนำเสนอร่วมกับองค์ประกอบสมัยใหม่ เช่น เครื่องเสียงขนาดใหญ่ การแต่งกายร่วมสมัย และกิจกรรมของผู้คนในลักษณะงานเทศกาล การจัดวางเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ในภาพเดียวสะท้อนแนวคิดเรื่องเวลาเชิงวัฒนธรรมของจิตรกรรมไทย ซึ่งไม่ได้มองเวลาแบบเส้นตรง แต่เป็นการรับรู้เชิงประสบการณ์และความทรงจำร่วมของสังคม

6. การวิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์และการประยุกต์ (Creative synthesis)

จากการวิเคราะห์ตามกรอบวิธีการวิจัย พบว่าภาพนี้เป็นตัวอย่างของการ นำองค์ประกอบจิตรกรรมไทยมาสังเคราะห์ใหม่ในรูปแบบภาพประกอบร่วมสมัย โดยการคงโครงสร้างการเล่าเรื่องแบบจิตรกรรมไทยเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ศิลปะประจำชาติ เมื่อผนวกกับวิธีการลดทอนรายละเอียดและปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับภาพประกอบดิจิทัลนั้น เป็นการใช้องค์ประกอบที่เข้าถึงผู้ชมร่วมสมัยได้ง่ายผลงานจึงสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมกับการสื่อสารร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิเคราะห์

ภาพประกอบชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าการนำลักษณะเฉพาะของจิตรกรรมไทย ได้แก่ การเล่าเรื่องแบบหลายเหตุการณ์ ภาพสองมิติ การใช้เส้น สี และสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับแนวคิดศิลปะนาอีฟและภาพประกอบดิจิทัล สามารถสร้างผลงานที่สะท้อนอัตลักษณ์ไทยได้อย่างร่วมสมัยและมีศักยภาพในการสื่อสารกับผู้ชมในบริบทปัจจุบัน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษารูปแบบจิตรกรรมไทยและวิเคราะห์ผลงานศิลปะที่ได้รับความนิยมจากจิตรกรรมไทย พบว่าองค์ประกอบในงานจิตรกรรมไทยนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจน เป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยที่ต้องการสื่อสารความเป็นไทย เนื่องด้วยจิตรกรรมไทยมีระบบองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีลักษณะเฉพาะตัวซึ่งมีความแตกต่างจากระบบทัศนศิลป์แบบตะวันตกทั้งในเชิงรูปแบบ แนวคิด และวิธีการรับรู้ภาพ องค์ประกอบเหล่านี้ได้ทำหน้าที่เพียงด้านความงาม หากแต่เป็นโครงสร้างเชิงความคิดที่เชื่อมโยงศิลปะกับความเชื่อ วัฒนธรรม และระบบคุณค่าของสังคมไทยสามารถนำองค์ประกอบที่มีในงานจิตรกรรมไทยมาประยุกต์ใช้กับรูปแบบศิลปะจากวัฒนธรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นไทย โครงสร้างการเล่าเรื่องในจิตรกรรมไทยมีลักษณะเป็นการเล่าเรื่องแบบไม่เป็นเส้นตรงโดยสามารถนำหลายเหตุการณ์ หลายช่วงเวลา และหลายสถานที่มาจัดวางร่วมกันภายในพื้นที่ภาพเดียว การจัดภาพในลักษณะนี้สะท้อนมุมมองเชิงวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับความหมายของเหตุการณ์มากกว่าลำดับเวลาเชิงกายภาพ ส่งผลให้ผู้ชมสามารถรับรู้เรื่องราวได้ผ่านการไล่สายตาและการเชื่อมโยงเชิงสัญลักษณ์ จากการระบุและทำความเข้าใจเอกลักษณ์ขององค์ประกอบในจิตรกรรมไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการวิเคราะห์เชิงทัศนศิลป์เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบหลัก ได้แก่ เส้น สี

รูปทรง การจัดองค์ประกอบพื้นที่ การเล่าเรื่อง และสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา กระบวนการวิเคราะห์ดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงการถอดแบบเชิงรูปทรง แต่เน้นการทำความเข้าใจ “วิธีคิดเชิงภาพ” ที่อยู่เบื้องหลังงานจิตรกรรมไทย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ขั้นตอนในการทำงานตั้งแต่ การสร้างแบบร่าง โดยเริ่มจากการทำแบบร่างแนวความคิด แบบร่างลายเส้น การเขียนแบบร่างสมบูรณ์และการปฏิบัติงานจริง สามารถนำเอาโครงสร้าง องค์ประกอบในงานจิตรกรรมไทยมาประยุกต์ใช้กับลักษณะผลงานศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย การใช้เนื้อหาเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาในจิตรกรรมไทยจะทำให้ผลงานที่สร้างสรรค์นั้นยังคงเอกลักษณ์ความเป็นไทย คุณลักษณะของสีมีโทนที่สดใส ให้อารมณ์ความรู้สึกรื่นเริง สนุกสนาน ความรู้สึกเหล่านี้ทางศิลปะเป็นความรู้สึกเชิงคุณภาพ (Qualitative Sensation) มิใช่เชิงปริมาณที่สามารถวัดค่าได้ เป็นความรู้สึกทางศิลปะซึ่งมาจากประสบการณ์ การรับรู้ ความเข้าใจ ส่งผลให้เกิดการตอบสนองที่ไม่ตรงกันของผู้ชมแต่ด้วยความที่เป็นสื่อที่มีลักษณะรวมในทางการส่งผลทางความรู้สึกที่มาจากประสบการณ์รับรู้โดยตรงจึงสามารถแสดงบุคลิกภาพ (Personality) และอัตลักษณ์ (Individuality) ของผู้สร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการสร้างสรรค์

ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบประเพณีพุทธศาสนาจากการศึกษาจิตรกรรมไทย มีขั้นตอนการดำเนินงานทั้งทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ โดยทางด้านทฤษฎีนั้นมุ่งไปที่การศึกษาองค์ประกอบการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทย การศึกษาโครงสร้างของภาพจิตรกรรมไทย บุคลิก ตัวละคร การถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราว กลวิธีในการสร้างสรรค์ทั้งในด้านการใช้เส้นและการใช้สี รวมทั้งการได้ศึกษากลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินร่วมสมัยและนักออกแบบภาพประกอบในประเทศไทยที่มีผลงานโดดเด่นเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันเพื่อสังเคราะห์รูปแบบและวิธีการนำมาปรับใช้ในการสร้างสรรค์ การทดลองหารูปแบบในการถ่ายทอดทั้งการคัดลอกวาดลาย การคลี่คลายเส้น และการพัฒนาสู่รูปแบบที่สื่อสารเพื่อสอดคล้องกับความสนุกสนานให้กับตัวภาพ เพื่อสอดคล้องกับแนวคิดให้มีการพัฒนาไปสู่ความเฉพาะตัว

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานชุดนี้มีขั้นตอนในการทำงานตั้งแต่ การสร้างแบบร่าง โดยเริ่มจากการทำแบบร่างแนวความคิด แบบร่างลายเส้น การเขียนแบบร่างสมบูรณ์และการปฏิบัติงานจริง ในช่วงระยะของการทำงานนั้นผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคทางดิจิทัลเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเขียนแบบจิตรกรรมฝาผนัง ทำให้ได้ทั้งภาพประกอบที่สามารถพิมพ์ได้และภาพประกอบที่ปรากฏอยู่บนฝาผนังในสถานที่จริงและการใช้สีที่เป็นสีค่อนข้างฉูดฉาดเร้าอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชมตามแนวทางที่นักออกแบบภาพประกอบนิยมใช้เพื่อให้เกิดความรู้สึกสนุกสนานและความดึงดูดสายตาแก่ผู้มาพบเห็น ในผลงานนั้นแสดงสภาวะแวดล้อมและกลุ่มคน การแต่งกาย สถานที่เพื่อที่จะสื่อสารความเป็นปัจจุบันที่ผู้คนยังคงสืบสานประเพณี ความคิด ความเชื่อ ความงดงามในอดีตคงสืบต่อเนื่องต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ตลอดการสร้างสรรค์ผลงานในงานวิจัยชิ้นนี้ จะพบปัญหาจากการทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นข้อเสนอแนะในการทำงานเพื่อเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่สร้างสรรค์ผลงานต่อไป โดยสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรมควรต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม การลงพื้นที่เพื่อจะสัมผัสกับบรรยากาศในสถานที่จริง เพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางและแบบแผนในการสร้างสรรค์
2. ในการนำเสนอองค์ประกอบของผลงานต้องมีการศึกษาทฤษฎีองค์ประกอบทางศิลปะ (Composition) ให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำไปพัฒนาผลงานสู่การปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี
3. ในการสร้างสรรค์ผลงาน รายละเอียดปลีกย่อยที่ปรากฏตามพิธีกรรมประเพณีต่าง ๆ เช่นเครื่องประกอบพิธีกรรม ลวดลายผ้า การแต่งกายที่ปรากฏตามพื้นที่ต่าง ๆ ควรนำมาใช้ในการสร้างสรรค์เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นถึงรายละเอียดปลีกย่อยนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- Arnheim, R. (1974). *Art and visual perception: A psychology of the creative eye*. University of California Press.
- Barrett, T. (2011). *Criticizing art: Understanding the contemporary*. McGraw-Hill.
- Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production*. Columbia University Press.
- Candy, L., & Edmonds, E. (2018). Practice-based research in the creative arts. *Leonardo*, 51(1), 63–69.
https://doi.org/10.1162/LEON_a_01471
- Chapman, L. H. (1978). *Approaches to art in education*. Harcourt Brace Jovanovich.
- Dissanayake, E. (1995). *Homo aestheticus: Where art comes from and why*. University of Washington Press.
- Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. Yale University Press.
- Gray, C., & Malins, J. (2004). *Visualizing research: A guide to the research process in art and design*. Ashgate.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage Publications.
- Heller, S., & Chwast, S. (2018). *Illustration: A visual history*. Laurence King Publishing.
- Kress, G., & van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design* (2nd ed.). Routledge.
- กรมศิลปากร. (2556). *จิตรกรรมไทยประเพณี*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ชลูด นิ่มเสมอ. (2541). *องค์ประกอบศิลป์*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2539). *ศิลปะไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ประเวศ ศรีเพชร. (2550). จิตรกรรมไทยกับการถ่ายทอดคติความเชื่อทางพุทธศาสนา. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์*, 12(1), 45–62.
- ภิญโญ สุวรรณคีรี. (2545). *สุนทรียศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). *ศิลปะไทย: รูปแบบ ความหมาย และบริบท*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สุชาติ เถาทอง. (2552). แนวคิดและรูปแบบการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยไทย. *วารสารศิลปะและการออกแบบ*, 3(2), 1–15.

ธีระยุทธ พิซเพ็ญ. (2560). ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยจากแรงบันดาลใจศิลปะไทย [แคตตาล็อกนิทรรศการ]. กรุงเทพฯ.

อารักษ์ อ่อนวิสัย. (2562). การประยุกต์จิตรกรรมไทยสู่ภาษาภาพร่วมสมัย. วารสารศิลปกรรม, 8(1), 23-38.

ธีรวัฒน์ นุชเจริญผล. (2564). จิตรกรรมไทยกับการเล่าเรื่องเชิงสัญลักษณ์ในบริบทสมัยใหม่. วารสารวิจัยทัศนศิลป์, 5(2), 55-71.